

ปฏิรูปประเทศไทย

๘ เรื่อง

ประเวศ วะสี

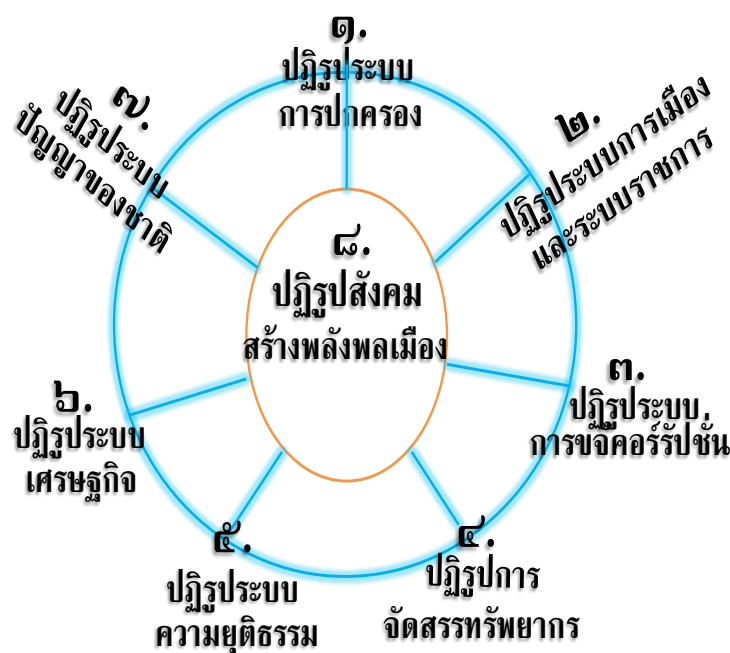
ขณะนี้มีความตื่นตัวเรื่องปฏิรูปประเทศไทยกันอยู่ทั่วไป คงจะมองการปฏิรูปด้วยทัศนะต่าง ๆ กัน ก็เป็นสิทธิของแต่ละคน สำหรับผมเอง การปฏิรูปประเทศไทยเป็น “เนื้อหา” ของการเปลี่ยนแปลงประเทศไม่ใช่การต่อสู้เพื่อให้ได้อำนาจทางการเมืองเพราะอำนาจที่ปราศจาก “เนื้อหา” ก็ยังไม่สามารถสร้างศานติสุขได้ ดังที่เรามีการต่อสู้ทางการเมืองกันตลอดมาตั้งแต่ ๒๔๗๕ และมีรัฐธรรมนูญถึง ๑๘ ฉบับแล้ว หรือแม้แต่ฟิลิปปินส์ที่พลังประชาชนโค่นมาร์กอสลงได้และยกคอรากอน อาซิโนขึ้นเป็นประธานาธิบดี และอาซิโนก็เป็นคนดีแต่ก็แก้ปัญหาพื้นฐานของฟิลิปปินส์คือความยากจนและความอยุติธรรมในสังคมไม่ได้ หรือในแอฟริกาใต้ที่ผ่านการต่อสู้ครั้งประวัติศาสตร์ภายใต้การนำของเนลสันแมนเดลา สามารถปลดแอกจากคนขาวที่เข้ามาปกครองอย่างกดขี่ได้ ซึ่งก็สำคัญมาก ขณะนี้ก็ยังเผชิญปัญหาความยากจน ปัญหาสังคม โรคเอดส์ ความรุนแรง ไม่ต้องพูดถึงเรื่องเขมรแดงที่ฆ่ากันตายเป็นล้านคน เดียวนี้ก็ยังแก้ปัญหาพื้นฐานคือความยากจนและความอยุติธรรมในสังคมไม่ได้ หรือแม้ประเทศที่มีประชาธิปไตยที่มีวุฒิภาวะแล้วอย่างสหรัฐอเมริกา และอังกฤษก็กลับเกิดความเหลื่อมล้ำอย่างสุดๆและว่าต้องการการปฏิรูปก็ยังไม่รู้จะปฏิรูปอย่างไร เพราะประชาธิปไตยก็มาจนสุดซอຍแล้ว

ฉะนั้น ไม่ว่าจะใครจะเป็นรัฐบาล คนไทยควรร่วมกันขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศไทยที่เป็น “เนื้อหา” ของการเปลี่ยนแปลงประเทศไทยอันจะนำไปสู่ศานติสุขได้อย่างแท้จริง

ประเทศไทยติดอยู่ในโครงสร้างอำนาจที่ไม่เป็นธรรมมาช้านาน การปฏิรูปจึงควรปฏิรูปโครงสร้างอำนาจ การปฏิรูปเป็นเรื่องยากต้องอาศัยพลังพลเมืองที่เข้มแข็ง การปฏิรูปและการสร้าง

พลังพลเมืองที่เข้มแข็งจึงต้องควบคู่กันไป ข้างล่างนี้เป็นข้อเสนอ ๘ เรื่องแต่ขอให้ถือว่าเป็นการเสนอให้คิดเท่านั้น อย่ายึดถือตายตัว แต่ละกลุ่มแต่ละเครือข่ายสามารถคิดอย่างหลากหลายตามที่กลุ่มคิดว่ามีผลสำคัญ ในที่สุดเมื่อสังเคราะห์จากความหลากหลายแล้วน่าจะดีกว่าที่ผมนำเสนอ

๑. ปฏิรูประบบการปกครอง ถือเป็นสำคัญที่สุด เพราะระบบการปกครองโดยรวมศูนย์อำนาจไว้ที่ส่วนกลางมากเกินไปและนานเกิน เป็นต้นตอของปัญหาเกือบทุกชนิดในประเทศไทย ทั้งปัญหา

ความขัดแย้งความรุนแรงทุจริตคอร์รัปชั่นรัฐล้มเหลว การเมืองรุนแรงและไม่มีคุณภาพ ตลอดจนทำให้ทำรัฐประหารได้ง่ายจึงจำเป็นต้องปฏิรูประบบการปกครอง โดยคืนอำนาจให้ประชาชนปกครองตนเอง ในรูปของชุมชนจัดการตนเอง ท้องถิ่นจัดการตนเอง จังหวัดจัดการตนเอง ที่ประชาชนในจังหวัดต่างๆกำลังเคลื่อนไหวอยู่ในขณะนี้การรวมตัวร่วมคิดร่วมทำจัดการตนเองทั้ง ๓ ระดับ จะทำให้เกิดพลังพลเมืองขึ้นทั้งประเทศเป็นพลังสมานฉันท์ที่ก้าวข้ามสีเสื้อต่างๆ

๒. ปฏิรูประบบการเมืองและระบบราชการ ระบบรัฐไทยอันประกอบด้วยระบบการเมืองและระบบ

ราชการมีปัญหา และถ่วงความเจริญของประเทศเพราะเป็นระบบอำนาจที่มีสติปัญญาน้อย แต่มีความฉ้อฉลคอร์รัปชันมาก มีการทุ่มเทขนาดใหญ่เข้ามาใช้ทางการเมือง ทำให้เงินมีอำนาจมาก ความถูกต้องเป็นธรรมน้อยลง และการมีระบบการเมืองครอบงำระบบราชการหมดทั้งเนื้อทั้งตัว ทำให้เกิดการเล่นพรรคเล่นพวก และความเสื่อมทรามในระบบราชการ ไม่เป็นหลักของประเทศได้ และยังทำให้คอร์รัปชันระดับและรุนแรงมากขึ้น

จึงควรมีการปฏิรูปการเมือง ลดอำนาจเงิน โครงสร้างพรรคควรเป็นประชาธิปไตยไม่ใช่นายทุนเป็นเจ้าของพรรค พรรคต้องเป็นสถาบันที่มีความรู้ ความดี ให้การศึกษาประชาชน สามารถคัดคนดีมีความสามารถเข้าไปทำหน้าที่ที่มีความโปร่งใสที่ตรวจสอบได้ การแบ่งเป็นฝ่ายรัฐบาลกับฝ่ายค้านอย่างตายตัวเป็นของล้าสมัย บุคคลควรสมัครรับเลือกตั้งได้โดยไม่จำกัดพรรค ส.ส.ควรมีอิสระที่จะใช้วิจารณญาณของตัวเอง เรื่องที่สำคัญของประเทศ ส.ส. ไม่ว่าพรรคใดควรต้องร่วมคิดร่วมทำได้ เป็นต้น

ควรจัดความสัมพันธ์ระหว่างการเมืองกับระบบราชการใหม่

การเมืองทำแต่นโยบาย ห้ามไปล้วงลูกระบบราชการ ระบบราชการควรเป็นอิสระ มีศักดิ์ศรี มีความรู้ มีสมรรถนะ สามารถสนองนโยบายของการเมืองและสนับสนุนชุมชนท้องถิ่นได้ การไม่ให้ฝ่ายการเมืองมีอำนาจครอบงำระบบราชการโดยเบ็ดเสร็จจะช่วยลดคอร์รัปชันลงไปได้เกือบหมด ถ้าระบบราชการเป็นหลักของบ้านเมืองได้ แม้ฝ่ายการเมืองจะยังด้อยความรู้ไปบ้าง บ้านเมืองก็ยังไม่เป็นไร

ความสัมพันธ์ใหม่จะทำให้ทั้ง ๓ ส่วนมีสัมพันธ์ภาพเชิงสร้างสรรค์

๓. ปฏิรูปการจัดคอร์รัปชัน คอร์รัปชันที่มากมายมหาศาลบ่อนทำลายเศรษฐกิจ สังคม ชื่อเสียงของ

ประเทศ รวมทั้งบ่อนทำลายรัฐบาลด้วย ขณะนี้สังคมไทยมีอารมณ์ร่วมในการต่อต้านคอร์รัปชันมาก

ควรใช้เป็นเรื่องที่จะสร้างพลังพลเมืองและประเด็นนำเข้าไปสู่การทำความเข้าใจโครงสร้างอำนาจที่ไม่ถูกต้อง

ความริเริ่มของภาคธุรกิจในการก่อตั้งองค์กรต่อต้านคอร์รัปชันที่มีคุณประมณฑ์ สุธีวงศ์ เป็นประธานได้รับการตอบรับเป็นอย่างดี

ควรมีเครือข่ายคนไทยต่อต้านคอร์รัปชัน อย่างกว้างขวางทั่วประเทศ ที่ประกอบด้วยเครือข่ายภาคธุรกิจ มหาวิทยาลัย นิสิต นักศึกษา สื่อมวลชน คนรุ่นใหม่ เครือข่ายสาธารณสุข ฯลฯ องค์การต่อต้านคอร์รัปชันได้วางยุทธศาสตร์ต่อต้านคอร์รัปชันไว้ว่าควรจะต้องทำอะไรบ้าง ซึ่งถ้าได้ทำตามนั้นจะมีพลังมาก แต่ก็อาจช่วยกันเพิ่มเติมเสริมแต่งได้อีก

ข้อสำคัญ คือ ใช้เรื่องนี้ซึ่งจับอารมณ์ของสังคมได้ง่าย เป็นการสร้างพลังพลเมืองให้เข้มแข็ง พลังพลเมืองที่เข้มแข็งมีประโยชน์ต่อเรื่องอื่น ๆ ต่อไปอีก

๔. ปฏิรูปการจัดสรรทรัพยากรให้เป็นธรรม

คนเราที่เกิดมาทุกคนมีสิทธิที่จะมีชีวิต การมีชีวิตต้องอาศัยธรรมชาติแวดล้อม เช่น มีอากาศหายใจ ในครั้งโบราณทุกคนมีสิทธิในที่ดิน แหล่งน้ำ ป่าไม้ เพื่อยังชีวิต ต่อมารัฐได้ยึดเอาทรัพยากรเหล่านี้ไปเป็นของรัฐและสุดท้ายรัฐจะจัดใครใช้ไม่ให้ใครใช้ ปรากฏว่ารัฐไม่สามารถจัดการการใช้ทรัพยากรอย่างเป็นธรรมและยั่งยืน การขาดความเป็นธรรมเรื่องการจัดสรรทรัพยากรเป็นเรื่องใหญ่ จำเป็นต้องมีการปฏิรูป ประเทศไทยมีที่ดินมากพอที่จะจัดสรรให้ทุกครอบครัวมีที่ดิน ๒-๓ ไร่ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทยมีโครงการ “๑ ไร่ ๑ แสน บาท” ที่ดิน ๑ ไร่ ก็สามารถทำได้พอกินทั้งครอบครัว การจัดสรรที่ทำกินจะทำให้หายจนอย่างถาวรทั้งประเทศ ต่างจากโครงการประชานิยมที่แก้จนไม่ได้จริง การมีที่ดินทำให้สามารถมี “สระน้ำประจำครอบครัว” ซึ่งทั้งประเทศจะเก็บน้ำได้มหาศาล ป้องกันน้ำท่วม ไม่ต้องไปสร้างเขื่อนให้เสียเงินและทะเลาะกัน นิจากนั้นสระน้ำประจำครอบครัวยังไว้ใช้เลี้ยงปลา ปลูกผัก ปลูกต้นไม้ ความเป็นปวงจะกลับคืนมา การจัดสรรที่ดินจะทำให้

ธรรมชาติคือน่าสนใจที่สุด ปกป้องกันน้ำท่วมและความแห้งแล้ง เมื่อชาวบ้านมีความมั่นคงเรื่องที่อยู่อาศัย และอาหาร ก็จะไปเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจมหภาค

คำว่า “ทรัพยากร” มีความหมายกว้าง ยังหมายถึงเรื่องภาษี ค่าภาคหลวงและอื่น ๆ การปฏิรูปการจัดสรรทรัพยากรให้เป็นธรรม จึงเป็นเรื่องใหญ่เรื่องหนึ่งของการปฏิรูปประเทศไทย

๕. การปฏิรูประบบความยุติธรรม

ความยุติธรรมเป็นธรรมให้สังคมอยู่ร่วมกันด้วยความผาสุก ในระบบความยุติธรรมของรัฐ ซึ่งประกอบด้วย ตำรวจจับ อัยการฟ้อง ศาลตัดสิน คนจนไม่มีทางเข้าถึงความยุติธรรม มีกรณีชาวไร่ ชาวนาถูกฟ้องดำเนินคดีและถูกจำคุกก็มีด้วยข้อหาบุกรุกที่ดินของตัวเอง การไม่ได้รับความยุติธรรม สะสมความแค้นไว้ในสังคม อัยการก็ดี ตำรวจก็ดี ถูกครอบงำด้วยอำนาจทางการเมืองได้ง่าย บางครั้งก็มีปรากฏการณ์เหมือนรัฐตำรวจ ถ้าอำนาจทางการเมืองเข้ามาครอบงำระบบความยุติธรรม ความยุติธรรมก็จะบิดเบือนไป เพิ่มความขัดแย้งและความรุนแรงให้สังคม ควรมีการปฏิรูประบบความยุติธรรม ซึ่งรวมถึงระบบอัยการและระบบตำรวจด้วย

๖. ปฏิรูประบบเศรษฐกิจ

ระบบเศรษฐกิจโลกมีปัญหาก่อให้เกิดวิกฤตการณ์ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เป็นการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน สภาวะโลกร้อนกำลังก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งและความรุนแรงที่ทางการเมืองก็แก้ไขไม่ได้ ทั้งนี้ เพราะการคิดแบบแยกส่วนและทำแบบแยกส่วน อะไรที่แยกส่วนจะนำไปสู่วิกฤตเสมอ จึงควรปฏิรูประบบเศรษฐกิจให้เป็นเศรษฐกิจแบบบูรณาการ ที่เชื่อมโยงอยู่กับการพัฒนาสังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม สุขภาพ การศึกษา และประชาธิปไตย รูปธรรมคือ เชื่อมโยงเศรษฐกิจชุมชนกับเศรษฐกิจมหภาคให้เชื่อมโยงอย่างเกื้อกูลกัน

๗. ปฏิรูประบบปัญญาของชาติ (การศึกษา-การวิจัย-การสื่อสาร)

ประเทศไทยอ่อนแอทางปัญญา เพราะอยู่ในภูมิภาคที่อุดมสมบูรณ์และมีภัยพิบัติทางธรรมชาติบ่อย จึงขาดความกระตือรือร้นและการตื่นตัวในการเรียนรู้ ถ้าเทียบกับคนจีนหรือญี่ปุ่น ประกอบกับเป็นสังคมอำนาจที่ชอบใช้อำนาจมากกว่าความรู้ และนำระบบราชการเข้ามาใช้กับระบบการศึกษา ซึ่งไม่ไปด้วยกัน เพราะการศึกษาเป็นเรื่องของความงอกงาม แต่ระบบราชการเป็นระบบการควบคุม

ความอ่อนแอทางปัญญากำลังมีผลกระทบต่องานวิจัย การวิจัย การสื่อสาร จึงควรมีการปฏิรูประบบปัญญาของชาติ ทั้งเรื่องการเรียนรู้-การวิจัย-การสื่อสาร โดยการทำงานเชิงยุทธศาสตร์ ทำไม่ได้โดยผ่านระบบราชการตามปกติ

๘. ปฏิรูปสังคม - สร้างพลังพลเมือง

สังคมไทยมีโครงสร้างแนวตั้ง (Vertical Society) มาแต่โบราณ คือ เป็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้มีอำนาจข้างบนกับผู้น้อยอำนาจข้างล่าง สังคมทางตั้งจะมีพลังทางสังคมหรือพลังพลเมืองน้อย และมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนฉ้อฉลต่าง ๆ ทำให้เศรษฐกิจไม่ดี การเมืองไม่ดี และศีลธรรมไม่ดี และจะไม่มีวันดี ตราบใดที่พลังพลเมืองยังอ่อนแออยู่ ไม่ว่าจะเขียนกฎหมายหรือพร่ำสอนเท่าใดๆ ดังที่เรามีรัฐธรรมนูญ ๑๘ ฉบับ และพระกัศลอนศีลธรรมทุกวัน ศีลธรรมก็ไม่เกิด

พลังทางสังคมเป็นเครื่องหยุดยั้งความไม่ดี

เช่น ถ้าชาวบ้านทั้งหมดหมู่บ้านรวมตัวกันก็หยุดยั้งโจรปล้นควายได้ ชาวบ้านที่ลีเการวมตัวจึงแก้ปัญหาเรือประมงขนาดใหญ่เข้ามาใช้วนลากอวนรุนชนิดชายฝั่ง ผู้ลักลอบตัดไม้ทำลายป่ามีเงินมีปิ่น มีอิทธิพลเหนือเจ้าหน้าที่ป่าไม้ แต่เมื่อขึ้นไปทีดอยสามหมื่นเจอชาวบ้านรวมตัวกันอยู่ ๑,๕๐๐ คน ก็ไม่สามารถทำชั่วได้

มหาดมคะคานธีสู้กับพลังติดอาวุธของจักรภพอังกฤษด้วยพลังทางสังคมที่ใช้สันติวิธี มาร์ตินลูเธอร์คิงต่อสู้กับการเหยียดผิวด้วยพลังทางสังคมด้วยสันติวิธี เนลสันแมนเดลาต่อสู้กับพลังอำนาจของคนขาวที่กดขี่แอฟริกาใต้ได้ด้วยพลังทางสังคมด้วยสันติวิธี

หรือ ตัวอย่างเร็ว ๆ นี้ รัฐบาลและรัฐสภามีอำนาจมหาศาลต้องยอมถอยเพราะพลังทางสังคมของผู้ประท้วงด้วยสันติวิธี ที่ประเทศอิตาลีภาคเหนือเศรษฐกิจดี การเมืองดี และศีลธรรมดี แต่ภาคใต้ตรงข้าม ทั้งนี้เพราะภาคเหนือสังคมเข้มแข็ง ภาคใต้เป็นสังคมแนวตั้ง สังคมอ่อนแอ

สังคมเข้มแข็งเป็นปัจจัยชี้ขาดอนาคตของประเทศ

จึงควรปฏิรูปสังคมจากสังคมแนวตั้งให้เป็นสังคมแนวราบ ผู้คนมีความเสมอภาค ร่วมตัวร่วมคิด ร่วมทำในทุกพื้นที่ ในทุกองค์กร และในทุกเรื่อง

โดยที่พลังพลเมืองเป็นหัวใจของการปฏิรูปทุกเรื่อง ตั้งแต่ ๑-๗ จึงวางไว้ที่ตรงกลาง ทุกจังหวัดควรมีการรวมตัวประชุมเรื่องการปฏิรูปประเทศไทย กำหนดเรื่องที่ต้องปฏิรูปและการเคลื่อนไหว ผลักดันการปฏิรูป และเชื่อมโยงกันทั้งประเทศ เป็นพลังพลเมืองปฏิรูปประเทศไทย โดยดึงทุกภาคส่วนเข้ามาร่วมกัน

ประเด็นที่จะปฏิรูปล้วนเป็นเรื่องยาก ไซ้ว่าเรียกร้องแล้วผู้ถูกเรียกร้องจะทำได้ แต่ต้องมีกระบวนการร่วมกันวิเคราะห์สังเคราะห์นโยบายให้ถึงขั้นปฏิบัติได้ ดังที่กระบวนการสมัชชาสุขภาพ และกระบวนการสมัชชาปฏิรูปได้ ดีฝึกให้ทุกภาคส่วนมาร่วมกันทำนโยบาย ควรศึกษากระบวนการพัฒนานโยบายจากสมัชชาสุขภาพและสมัชชาปฏิรูป จะเห็นว่าเป็นกระบวนการที่ผึกกำลัง ๕ ประการ หรือ “เบญจพละ” เข้ามาด้วยกันคือ (๑) พลังทางสังคม (๒) พลังทางปัญญา (๓) พลังทางการจัดการ (๔) พลังของความถูกต้อง (๕) พลังแห่งสันติวิธี ในเรื่องยากๆ พลังอย่างใดอย่างหนึ่งไม่พอ แต่เมื่อพลังทั้ง ๕ เข้ามาผนวกกัน ก็มากพอที่จะขยับเขยื้อนเคลื่อนการปฏิรูปประเทศไทยได้

ถ้าทุกภาคส่วนเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ (Interactive Learning Through Action) ปฏิรูปประเทศไทย จะเกิดสิ่งที่มีค่าอย่างยิ่ง คือ ความเชื่อถือไว้วางใจกัน (Trust) อันยังให้เกิดความสุขและ

ความสำเร็จ คนไทยจะเกิดคุณภาพใหม่ มีสมรรถนะในการจัดการพัฒนาอย่างบูรณาการและจัดการพัฒนานโยบาย สามารถปรับเปลี่ยนโครงสร้างอำนาจในสังคม ขจัดความยากจนและความยุติธรรม สร้างประเทศไทยที่น่าอยู่ที่สุด

หมอดูว่าปี ๒๕๖๐ ประเทศไทยจะสงบสุข

ผมก็เห็นตรงกัน ถ้าเราช่วยกันปฏิรูปประเทศไทยตั้งแต่บัดนี้